

DRUŽBENA NEENAKOST je neenaka porazdelitev materialnih dobrin, življenjskih priložnosti, moči, privilegijev, ugleda in vpliva v družbi.

STATUS je mesto posameznika na hierarhični družbeni lestvici. Določajo ga:

- 1) EKONOMSKO STANJE je odvisno od **premoženja** (lastnina nepremičnin, delnic, deležev v podjetjih, ki jo je možno spremeniti v zaslužek) ali/in od **dohodka** (plača na delovnem mestu).
- 2) DRUŽBENA MOČ je stopnja do katere lahko posameznik odloča o ravnanju drugih proti njihovi volji in s tem uresniči lastne cilje.
- 3) DRUŽBENI UGLED je količina spoštovanja in časti, ki so ju posamezniki deležni v družbi. Lahko ga pridobimo zaradi osebnosti lastnosti in v družbi cenjenih sposobnosti.

Statusna skladnost ali konsistenca – kadar so ekonomsko stanje, ugled in moč na isti ravni (npr. snažilka in zdravnica). ≠ Statusno neskladje ali inkonsistenca (npr. športnik z velikim zaslužkom, vendar z malo družbeno močjo in ugledom).

STATUS

PRIPISAN z rojstvom ali primarno socializacijo (določen z lastnostmi na katere posameznik ne more vplivati – rasa, spol, starost, družinsko poreklo, etnična in verska pripadnost...)

PRIDOBLEN (posameznik vpliva nanj s svojo dejavnostjo, prizadevnostjo, ambicioznostjo)

Materialne dobrine igrajo vlogo statusnega simbola – npr. ideja o šolskih uniformah kot znak prestiža šole.

DRUŽBENA SLOJEVITOST ali SOCIALNA STRATIFIKACIJA se izoblikuje, ko temeljne družbene institucije obnavljajo družbeno neenakost tako, da postane del družbene strukture in se prenaša iz generacije v generacijo. Oblikovanje **družbenih kategorij** ali **slojev**, ki so med seboj v hierarhičnih odnosih (nadrejenost/podrejenost):

1) ZAPRTI SISTEMI SLOJEVITOSTI

a) SUŽENJSTVO

- v stari Grčiji in Rimu so se sužnji sicer lahko izobrazili in pridobili pomembne vodilne položaje
- kot prevladujoča oblika zamre v 5. stoletju n. št.
- trgovina s sužnji do 19. stoletja (v ZDA secesijska vojna 1864 odpravi)

b) KASTNI SISTEM

- v Indiji, temeljil na hindujski religiji
- položaj v družbi določen že z rojstvom
- ni stikov med kastami, ni možnosti za spremembo poklica ali statusa
- načelo ENDOGAMIJE (poročanje znotraj kaste)

c) STANOVSKI SISTEM

- Srednji vek
- sistem pravic in dolžnosti za vsak sloj v katerem se posameznik rodi
- pripisan status
- s poroko ali podelitvijo plemiškega naziva možno tudi prehajanje

2) ODPRTI SISTEM SLOJEVITOSTI

a) RAZREDNI SISTEM

- modernizacija (zahodne) Evrope
- pomen pridobljenega statusa večji kot drugod
- status mogoče spremeniti z lastno dejavnostjo

LEGITIMIZIRANJE je utemeljevanje in upravičevanje razvrščanja ljudi v sloje in s tem neenake porazdelitve ekonomskih dobrin, moči in ugleda. Noben sistem ne bi ostal stabilen, če ga večina pripadnikov ne bi sprejemala kot pravičnega (npr. kastni sistem – reinkarnacija glede na prejšnje življenje; stanovski sistem – modra kri...)

RAZLAGE DRUŽBENE SLOJEVITOSTI

KONFLIKTNE TEORIJE:

KARL MARX

- preučeval zahodnoevropske družbe 19. stoletja
- RAZRED LASTNIKOV PROIZVAJALNIH SREDSTEV (moč v družbi) ali VLADAJOČI razred vs. RAZRED NELASTNIKOV ali PODREJENI RAZRED.
- razreda sta medsebojno odvisna, med njima vlada odnos izkoriščanja – razredni konflikt (kapitalisti vs. proletariat)
- vzrok za družbeno slojevitost je PRIVATNA LASTNINA

PRESEŽNA VREDNOST pomeni razliko med plačilom in vrednostjo tistega, kar so ustvarili. ⇒ OSIROMAŠENJE/PAUPERIZACIJA delavskega razreda.

- sprememba družbe mogoča le z revolucijo

MAX WEBER

- 1) na ekonomskem področju se izoblikujejo razredi, ki niso odvisno samo od lastništva oz. nelastništva proizvodnih sredstev temveč tudi od drugih ekonomskih razlik (izobrazba, znanje, spretnost, kvalifikacije...). Razred je skupina ljudi s podobnim TRŽNIM položajem
- 2) STATUSNE skupine sestavljajo ljudje z enako ali podobno količino družbenega ugleda – poklicne, verske, etnične, interesne skupine. Značilna je visoka stopnja identifikacije in močne socialne vezi med člani in članicami.
- 3) STRANKE – politične stranke, sindikati, poklicna združenja, interesne skupine ki se združujejo na osnovi podobnega položaja, skupnih interesov in ciljev. Poskušajo vplivati na politično moč, da zaščitijo ali uveljavijo svoje interese.
 - razred, status in moč so sicer povezani, vendar lahko delujejo neodvisno drug od drugega
 - dvomil o možnosti revolucije

FUNKCIONALISTIČNE TEORIJE:

DURKHEIM

- za dobro delovanje družbe je nujno, da pridejo na položaje ljudje s pravimi sposobnostmi

KINGSLEY, DAVIS in WILBERT MOORE

- vsaka družba mora izbrati ljudi za različne položaje in jih motivirati za opravljanje družbenih vlog (nagrade) v skladu z družbenimi pričakovanji
- na najbolj zahtevne in funkcionalno najbolj pomembne položaje bodo prišli najbolj usposobljeni ljudje

KRITIKI dokazujejo, da so razlike med različnimi poklici bolj posledica tržnega položaja in moči kot pa njihove funkcionalne pomembnosti za delovanje družbe!!

NOVEJŠE TEORIJE:

ERIK OLIN WRIGHT

- razvrščanje v razrede glede na nadzor nad ekonomskimi viri (lastništvom in delom), glede na odnos do avtoritete in glede na strokovnost
- ŠTIRJE RAZREDI:
 - a) KAPITALISTI (nadzirajo proizvodna sredstva, kupujejo in nadzirajo delo drugih)
 - b) DROBNA BURŽOAZIJA (v lasti manjša proizvodna sredstva, zaposluje malo delavcev in ima manjši nadzor nad delom drugih)
 - c) MENEDŽERJI (nadzirajo delo drugih za kapitaliste in prodajajo svoje delo kapitalistu)
 - d) DELAVCI (nimajo nadzora)

PIERRE BOURDIEU

- prepričanje, da se razredi oblikujejo na osnovi tako ekonomskega kot **kulturnega kapitala** (ljudje, ki živijo v podobnih družbenih okoliščinah, razvijejo podobne življenjske sloge in okus. Razvijejo kulturni kapital, ki se prenaša iz generacije v generacijo – pogled na svet, vrednotni sistem, način izražanja, socialne veščine, način potrošnje, način preživljanja prostega časa...

SOCIALNO OMREŽJE tvorijo odnosi, ki jih vzpostavljajo ljudje v vsakdanjem življenju, prek tega vse povezujejo tudi v širše družbene strukture (poklicne skupine, lokalne skupnosti, statusne skupine, politične skupine, etnične skupine, razrede itd.) Lahko delujejo pozitivno – spodbujanje v kriznih trenutkih, omogočajo pridobitev zaposlitve, nudijo materialno pomoč; ali negativno – vir omejevanja, prepovedovanja, nadzorovanja... Socialna omrežja so prostor, kjer nastaja socialni kapital – sposobnost povezovanja in zagotavljanja družbene povezanosti (zaupanje v institucije kot so cerkev, politika, do zaupanja v druge ljudi in družino).

DRUŽBENA GIBLJIVOST se nanaša na možnost posameznika, da spremeni svoj družbeni status. Spreminjanje družbenega statusa imenujemo VERTIKALNA gibljivost – zvišanje statusa (družbena promocija) ali znižanje statusa (družbena degradacija).

- I. ZNOTRAJGENERACIJSKA družbena gibljivost – kako se posameznik vzpenja ali pada v svoji karieri
- II. MEDGENERACIJSKA družbena gibljivost – kako se je spremenil družbeni status posameznika v odnosu na družbeni status njegovih staršev

SAMOREKRUTACIJA ELIT ali SAMOOBNAVLJANJE – kadar se na visoke položaje povzpnejo tisti, katerih starši so bili v enakem (visokem) položaju.

SPOL IN DRUŽBENE NEENAKOSTI

BIOLOŠKI SPOL

DRUŽBENI SPOL

Družba pričakuje, da se bodo posamezniki obnašali tako, kot je družbeno sprejemljivo za posamezni spol.

TALCOTT PARSONS je poudarjal pomen, ki ga ima jasna delitev dela v družini po spolu za dobro delovanje modernih industrijskih družb. Ženske morajo imeti EKSPRESIVNO vlogo (skrbeti za družino, primarno socializacijo otrok in čustveno podporo možu), moški pa naj opravljajo INSTRUMENTALNO vlogo hranilcev družine. Prepričan je, da zagotavlja solidarnost v družini, njeno dobro funkcioniranje in prek tega funkcioniranje družbe.

KRITIKE so podajale feministične teorije - opozarjanje na seksizem in diskriminacijo žensk v politiki, na delovnem mestu. Iskali so odgovor za spolno diskriminacijo predvsem v patriarhatu, v manjši meri pa povezovala problematiko spolne neenakosti z razredno in etnično pripadnostjo, ki prav tako vplivata na položaj žensk.

Na povezanost razredne in spolne diskriminacije je opozoril Wright – ženske so slabše plačane tudi zato, ker so nadpovprečno zastopane v delavskem razredu.

ETNIJA je skupina ljudi, ki jih povezuje skupna kultura, po kateri se razlikuje od drugih, in zavest o skupni kulturni povezanosti in pripadnosti. Kulturne značilnosti, po katerih se razlikujejo etnične skupine, so najbolj pogosto skupni jezik, skupna zgodovina ali skupni predniki, religija itd. Etnična pripadnost je pomemben del skupinske identitete in navadno močno čustveno obarvana. V skupinah se razvijejo ljudski običaji, navade, moralni kodeksi, načini sklepanja porok itd.

ETNIČNA SLOJEVITOST ali STRATIFIKACIJA – pripadniki neke etnične skupine so ocenjeni kot več-ali manj vredni, bolj ali manj sposobni, inteligentni, kar ima za posledico neenakost v premoženju, moči in ugledu.

ETNIČNE MANJŠINE – skupine, ki so v družbi v podrejenem položaju, ne glede na številčnost. Pripadniki in pripadnice manjšine so pogosto socialno (izključeni iz družbenega življenja) in fizično (prostorsko) ločeni od ostale skupnosti, tako da lahko govorimo o **ETNIČNI DISTANCI** in **ETNIČNI SEGREGACIJI**. Pogosto so objekt predsodkov in diskriminacije.

STAROST

Dolga pričakovana življenjska doba je kazalec gospodarske razvitosti, dobrih življenjskih razmer in razvite medicine.

SPREMINJANJE DRUŽBENE SLOJEVITOSTI V SODOBNIH DRUŽBAH

- **FLEKSIBILNE** oblike zaposlovanja (od zaposlenih so pričakovani kakovostna izobrazba, zaposlenost le za določen čas, sposobnost prilagajanja različnim zaposlitvam, zaradi mednarodne konkurence tudi za nižje dohodke)
- povečalo se je število **PREKERNIH** delavcev – nestalne, negotove zaposlitve brez zaščite na delovnem mestu, brez odpravnine ob izgubi zaposlitve itd. (npr. novinarji)

REVŠČINA

- 1) **ABSOLUTNA REVŠČINA** – nezmožnost zadovoljevanja temeljnih potreb (hrana, obleka in bivališče) s čimer je ogrožen njegov fizični obstoj
- 2) **RELATIVNA REVŠČINA** – o njej govorimo pri posameznikih, ki nimajo dovolj virov, da bi si zagotovili dobrine in storitve, ki so v določeni družbi, v določenem času, glede na določeno gospodarsko razvitost dojete kot samoumevne.

Relativna revščina vključuje tudi socialno in kulturno pomanjkanje, ki revnim ljudem preprečuje, da bi se vključevali v družbo in pomembne družbene dejavnosti. To lahko privede do socialne izključenosti.

TEORIJE REVŠČINE

<p>VZROK V DRUŽBI:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) KONFLIKTNA TEORIJA – revščina izhaja iz družbene slojevitosti. Revnim predvsem primanjkuje priložnosti in ne sposobnosti in ambicioznosti. Revni ne oblikujejo sindikatov, zato nimajo nikogar, ki bi zastopal njihove interese. Zagovarjanje lastnih interesov pa preprečuje stigmatizacija. 2) FUNKCIONALISTIČNA TEORIJA <ol style="list-style-type: none"> a) v vsaki družbi obstajajo slabo plačana in nizko vrednotena dela – revščina priskrbi ljudi, ki so primorani opravljati takšna dela b) revščina ustvarja delovna mesta – industrija revščine (policisti, socialni delavci, psihiatri, zdravniki, uradniki) c) revni lahko služijo za opravičevanje prevladujočih norm in vrednot – revni prikazujejo nekakšen grešni kozel 	<p>VZROK V REVEŽIH SAMIH:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) SUBKULTURA REVŠČINE – revni izoblikujejo posebne življenjske vzorce, norme, vrednote, ki tvorijo specifično kulturo. Ta se prenaša iz generacije v generacijo, kar preprečuje, da bi stopili iz kroga revščine. Značilni so: <ul style="list-style-type: none"> - vdanost v usodo, občutek nemoči, odvisnosti in manjvrednosti - revni niso usmerjeni v trdo delo, varčevanje, dolgotrajen študij ampak v trenutno zadovoljevanje potreb - njihove ambicije so nizke, visok je delež ločitev zakonov, veliko je mater samohranilk - ne vključujejo se v politične stranke, sindikate in druge institucije <p>TEORIJA SITUACIJSKE PRISILE nasprotuje teoriji o subkulturi revščine – ravnanje revnih je bolj posledica situacije v kateri se nahajajo (revni ne varčujejo zato, ker nimajo ničesar privarčevati; do dela imajo negativen odnos, ker so dela, ki jih opravljajo, slabo plačana, brez ugleda in možnosti napredovanja)</p>
---	--

DELOVANJE RAZLIČNIH AKTERJEV PRI ODLOČANJU V DEMOKRATIČNIH DRUŽBAH - DEMOKRACIJA IN POLITIČNA UDELEŽBA

POLITIČNA UDELEŽBA ali **PARTICIPACIJA** pomeni sodelovanje ljudi pri odločanju v javnih zadevah. Politična udeležba po eni strani deluje INTEGRACIJSKO – vključuje solidarnost, kaže na to, da posameznikom ni vseeno za skupnost in za to, kar se v njej dogaja; po drugi strani pa vključuje TEKMOVALNOST – prizadevanje posameznikov, skupin, za vpliv in moč ter za zaščito lastnih interesov in koristi.

- 1) **KONVENCIONALNA POLITIČNA UDELEŽBA** – ustaljena, institucionalizirana oblika političnega odločanja oz. doseganja političnih ciljev (volitve, referendum, opravljanje javne funkcije)
članstvo v političnih strankah, gibanjih, interesnih skupinah – stiki s politiki
- 2) **NEKONVENCIONALNA POLITIČNA UDELEŽBA** – ni tako ustaljena, ampak bolj izredna in izjemna oblika političnega odločanja (vstaja, revolucija, terorizem)
članstvo v protestnih organizacijah – demonstracije, protestne akcije, državljanska neposlušnost, politične stavke etc.
Ta ni vedno nelegalna – protesti in demonstracije so v demokratičnih državah pod določenimi pogoji legalne oblike politične participacije, okvir formalnih norm prestopijo le tedaj, ko vključujejo uporabo sile.

V gospodarsko razvitih državah sveta, konvencionalna politična udeležba upada, povečuje pa se nekonvencionalna. Povečanje nekonvencionalne povezujejo s premikom od volitev oblasti, odločanja o kandidatih te ali one stranke k bolj individualiziranemu slogu političnega odločanja. Ljudje se politično udeležujejo ob problemih, ki jih osebno zanimajo in za katere jim ni vseeno, ker so povezani z njihovimi osebnimi vrednotami, stališči, izkušnjami, prepričanji itd.

Ne glede na obseg in vrsto politične udeležbe raziskave povsod kažejo, da je ta povezana z **izobrazbo, dohodkom in starostjo**; politično dejavni so ljudje z višjo stopnjo izobrazbe, višjim dohodkom in glede na starost srednja generacija bolj kot mladi in starejši.

POLITIČNE STRANKE so organizacije, katerih dejavnost je usmerjena k političnim ciljem. Z volitvami poskušajo priti na oblast in prek nje odločati ali vsaj vplivati na obstoječe gospodarske, družbene, kulturne in politične razmere v državi in delovanje države v mednarodni skupnosti. Politične stranke so glavni akter na volitvah za državno oblast – predlagajo veliko večino kandidatov za opravljanje oblastnih funkcij in poskrbijo za njihovo finančno, logistično podporo, ki je potrebna za predstavljanje morebitnim volilcem in volilkam (pravico do kandidiranja imajo tudi neodvisni kandidati, vendar morajo v tem primeru za vse sami poskrbeti). Politične stranke tekmujejo za oblast – prizadevati si morajo za naklonjenost volilcev in volilk.

- KONSERVATIVNA STRANKA
- LIBERALNA STRANKA
- SOCIALISTIČNA STRANKA

Politične stranke se razlikujejo tudi po tem, h kateri posebni skupini potencialnih volilcev se obračajo: h kmetom, delavcem, izobražencem, upokojencem,... včasih poudarijo tudi svetovni nazor (religioznost) ali etnično pripadnost.

CATCH-ALL stranke, ki se hkrati obračajo na različne ciljne skupine volilcev z raznolikim in spremenljivimi programskimi cilji. Posledica tega je, da so si programi političnih strank velikokrat zelo podobni in se volilci težko odločajo med njimi.

INTERESNE SKUPINE (ker občasno pritiskajo na vlado, jih imenujemo tudi skupine pritiska) se od političnih strank razlikujejo po tem, da ne nastopajo na volitvah in nimajo namena neposredno priti na oblast. Navadno ne oblikujejo širših političnih programov, v politiko se vključujejo kadar je to v njihovem neposrednem interesu.

- a) **ZAŠČITNE INTERESNE SKUPINE** se zavzemajo za zaščito svojih članov in za izboljšanje njihovega položaja (sindikati, poklicna in profesionalna združenja itd.)
- b) **CILJNE INTERESNE SKUPINE** se organizirajo zaradi določenega cilja, kot je npr. varstvo okolja, zaprtje jedrske elektrarne, boj proti mučenju živali, prizadevanje za enake pravice istospolno

usmerjenih ljudi, prizadevanje za širjenje in spoštovanje človekovih pravic nasploh itd. Prepričani so, da bi to bilo koristno tudi za širšo družbo in ne le za člane skupine.

VOLILNA ABSTINENCA – neudeleževanje volitev; vzroki predvsem prepričanje državljanov, da s svojo udeležbo na volitvah ne morejo bistveno vplivati na politično sliko v državi, in nezaupanje do političnih strank.

Volilci se odločajo na podlagi ciljev, programa in politike določene stranke (racionalna izbira) ali pa na podlagi simpatij do članov stranke oz. do osebnosti lastnosti vodje stranke (emocionalna izbira). Mnogi volijo določeno stranko zaradi tradicije, ker so jo pač volili že večkrat. Drugi niso priženci nobene stranke in se vsakokrat posebej opredeljujejo glede na program, ki ga stranke ponujajo – **INSTRUMENTALNI MODEL VOLITEV**.

Pojavljajo se tudi **TAKTIČNE** oz. **NEGATIVNE** volitve, ko ljudje volijo določeno stranko zato, da bi preprečili prihod na oblast drugi stranki, ki jo štejejo za izrazito negativno.

DEMOKRACIJA IN DEJANSKE MOŽNOSTI ODLOČANJA

Predstavniki pluralističnega pristopa v okviru funkcionalizma so prepričani, da demokratični politični sistem daje vsem državljanom in državljkam možnost, da sodelujejo na volitvah, se povezujejo v politične stranke in interesne skupin ter na različne načine poskušajo doseči, da izvoljena državna oblast sprejme odločitve, ki so v njihovem interesu. Vendar pa nekateri predstavniki priznavajo, da posamezniki in posameznice ne morejo izražati svojih interesov neposredno – zastopajo jih razmeroma maloštevilni predstavniki **ELITE**.

Družbena moč, oblast je spremenljiva in razpršena med različne skupine – pluralizem elit, med katerimi nobena nima dominantnega položaja.

Družba se deli na **VLADAJOČO MANJŠINO** in **VLADANO VEČINO**.